

Lærervejledning til Kristen etik

Målet med hæftet er, at eleverne tilegner sig kundskaber, oplevelser og færdigheder, der sætter dem i stand til

- at udtrykke sig om nogle centrale dele af kristentroen
- at samtale om, hvad det vil sige at være menneske og at være kristen
- at drøfte almene tilværelsesspørgsmål i lyset af den kristne tro
- at kende centrale bud og værdier i kristen etik
- at samtale om etiske spørgsmål
- at udtrykke sig om nogle centrale elementer i en kristen trospraksis og betydningen af dem
- at begynde at relatere spørgsmål om kristen tro og kristent liv til relevante bibelske tekster og grundtanker
- at lade sig udfordre af kristen tro og etik
- at vokse i kristen tro og i livet som kristen for dem, som ønsker dette

Undervejs anvendes/introduceres bl.a. forskellige arbejds- og samarbejdsstrukturer, som er hentet fra Cooperative Learning. Strukturernes beskrives kort undervejs. Uddybende forklaringer kan findes i bogen af samme navn fra Alinea. Formålet er at aktivere og engagere eleverne, samt give dem større og dybere indsigt i emnet.

Hæftet er bygget således op, at kap. 1-4 er relativt teoretiske om etik, og kap. 5-8 er mere konkrete om etiske emneområder.

Kap. 1: Rigtigt og forkert (Introduktion)

Kap. 2: Etik (Hvad er etik?)

Kap. 3: Argumentation (Hvordan argumentere i etiske (og andre) drøftelser?)

Kap. 4: Kristen etik (Findes der en *kristen* etik, eller er etikken almen?)

Kap. 5: Livets ukrænkelighed (Livets begyndelse og ende)

Kap. 6: Næstekærlighed (Hvem er min næste? Mobning. Gengældelse)

Kap. 7: Forvaltning af jorden og ressourcerne (Natur-etiske modeller og dilemmaer. Fattigdom og rigdom. Arbejdsetik)

Kap. 8: Seksualitet, familie og samliv (Seksualitet og ægteskab. Familieliv. Problemer i ægteskabet og skilsmisse. Overgreb og porno. Homoseksualitet)

1. Rigtigt og forkert

Mål

Målet med dette kapitel er at spore eleverne ind på, at etik handler om, hvad der er godt og rigtigt overfor ondt og forkert. For os selv, i forhold til vore nærmeste og i verdensperspektiv. Det kan vi have vidt forskellige holdninger til og opfattelser af, og på den ene side danner vi selv vore holdninger, men på den anden side bliver vi påvirket - af verden omkring os, af vore nærmeste, at det vi læser og beskæftiger os med osv. Det væsentlige er derfor at blive klar over, hvad vi tænker og mener, og hvorfra vi henter vores argumenter.

I hele forløbet er det vigtigt, at eleverne oplever, at deres holdninger bliver respekteret, men at de samtidig lærer at argumentere og at skelne mellem forskellige argumentationsformer, samt vurdere om deres belæg "holder".

Optakt

Lad eleverne udfylde "tipskuponen". (**Bilag 1**) Drøft derefter,

- om det er muligt at få "13 rigtige"?
- hvem der kan/skal vurdere, hvilke svar der er rigtige?
- om der er nogle af punkterne, som det er vigtigt, at vi er nogenlunde enige om? Evt. hvorfor?
- om der findes universelle, tidsuafhængige "livsregler", som alle bør følge?
- om vi altid handler efter det, vi mener, er rigtigt?

Elevhæfte

Læs/gennemgå teksten i elevhæftet. Beretningen om Kain og Abel står i 1. Mos 4,1-16.

Drøft C.S. Lewis' tilgang til etik – og sammenhængen til Guds eksistens. Lad evt. eleverne forklare/genfortælle med egne ord, hvad det er, han prøver at "bevise" i de to første citater, inden I går videre i teksten.

Supplerende

Se evt. filmen om C. S. Lewis: "C. S. Lewis - Narnias skaber"

Den nyeste film om C. S. Lewis' liv er lavet af Norman Stone. Det er en fin introduktion til en fremragende kristen forfatter og tænker med et temmelig usædvanligt livsforløb.

I tilslutning til filmen om "C. S. Lewis - Narnias skaber" er der udgivet et [samtaleoplæg](#), som kan downloades. Samtaleoplæggets tidslinje ses [her](#).

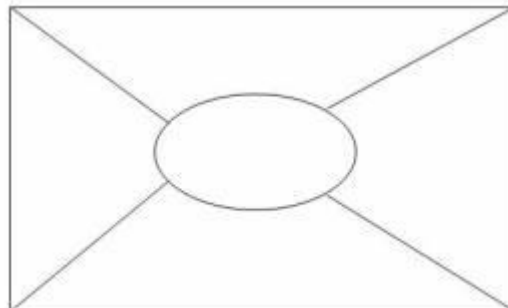
2. Etik

Elevhæfte

Drøft det første spørgsmål i "Overvej".

Spørgsmålet, Hvad er det gode liv for dig, kan besvares og behandles i en **"Møde på midten – struktur"**.

- Eleverne sidder sammen i grupper på 4, og på et A3 ark med 4 felter og et midterfelt, skriver hver elev sit svar i eget felt. (Så mange svar som muligt inden for en tidsramme på 5 minutter.)
- Efterfølgende forklarer elev 1 sit svar for gruppen
- Hele gruppen diskuterer svaret, og hvis gruppen er enige om, at svaret er godt, skriver eleven en fælles formulering af dette svar i midterfeltet.
- Næste elev forklarer sit svar osv. til alle svar er diskuteret og gruppen er kommet frem til en fælles besvarelse,

Efterfølgende kan eleverne give stikord fra deres besvarelser "til tavlen", hvorefter de forsøger at gruppere ordene emnemæssigt. Elevernes ord kan sammenlignes med svarene fra de forskellige danskere, ligesom man kan drøfte "synsvinkel"; hvorvidt "det gode liv" kun angår eleven selv, eller om det også indbefatter andre mennesker - og hvordan.

Formålet er dels at sætte fokus på "det gode liv" – for mig og generelt – og at skabe optakt til historiens filosoffer og filosofiske tanker.

Etik – før og nu

I hæftet er der kun et ganske kort afsnit om det historiske perspektiv, og fokus ligger her på vores tids sekulariserede samfund. Ønsker man at stikke spaden dybere i det historiske, er der en historisk gennemgang i **bilag 2a med tilhørende opgaver i bilag 2b og "facit" i bilag 2c**. Her er forslag til, hvordan det kan bruges:

Det er tørt og komprimeret stof, som gør det vanskeligt tilgængeligt. Målet er ikke at eleverne skal få dybere indsigt i hverken personer eller tænkning, men at give et kort overblik til illustration af, at etiske overvejelser er ligeså gamle som menneskeheden – at det er det, som gør os til mennesker. (Cogito ergo sum)

Når der er læst om dem, kan det være relevant at forsøge at skabe overblik – evt. i skemaform (se **bilag 2b+2c**): Hvem af dem (og hvilke perioder/tanker), har sig selv og eget liv som fokus, og hvem tænker etik/det gode liv som noget mere overordnet. Hvilket menneskesyn ligger bag?

Det er selvsagt meget overordnede temaer, som kan "trækkes ud" af oplysningerne i bilag 2. Fordybning og uddybning er selvfølgelig mulig – evt. via nettet.

Skemaet kan forsøges udfyldt i fællesskab – eller i grupper med fælles opfølgning.

En anden mulighed er at bruge ”**dobbeltcirkel**”:

- Halvdelen af eleverne former en cirkel og vender ryggen imod cirkelens centrum. Den anden halvdel danner en cirkel udenom, sådan at hver elev står ansigt til ansigt med en fra indercirklen
- Læreren stiller et spørgsmål til det gennemgåede stof om filosoffer og tænkning. Det kan være både faktaspørgsmål og holdningsspørgsmål: Fx: Hvad mente Sokrates, der var en forudsætning for, at et menneske kunne gøre det gode? Eller: Er I enige i, at et menneske, som gør det gode, også bliver lykkelig.
- Partnerne diskuterer i et afmålt tidsrum, takker for snakken og ydercirklen rykker en person til højre
- Læreren stiller et nyt spørgsmål og eleverne diskuterer med deres nye partnere.

Afrund med at forsøge at karakterisere vores tid: Hvilke temaer og hvilket menneskesyn?

Brug evt. følgende citat til yderligere karakteristik af Epikur og/eller til en drøftelse af menneskets måske største og sværeste spørgsmål:

*Enten vil gud afskaffe det onde og kan ikke;
eller han kan, men vil ikke;
eller han hverken vil eller kan;
eller han både vil og kan.*

*Hvis han vil, men ikke kan, er han svag -
og det kan en gud per definition ikke være.*

*Hvis han kan, men ikke vil, så er han ond -
hvilket er lige så fremmed for en gud.*

*Hvis han hverken kan eller vil, er han både
svag og ond og derfor ikke en gud.*

*Hvis han både vil og kan, hvilket er det
eneste, der sømmer sig for en gud,*

*Hvorfra kommer da det onde,
og hvorfor afskaffer han det ikke?*

Findes der brugbare svar på Epikurs spørgsmål?

Etiske teorier

Få eleverne til med egne ord at gengive og forklare forskellene på deskriptiv, meta- og normativ etik. Hvad kan vi bruge de forskellige former for etik til? Hvordan er forholdet mellem dem? Kan den deskriptive etik fx danne udgangspunkt for den normative? Findes der en objektiv etik?

Brug gerne hertil "**Par på tid-struktur**" (2 og 2)

- Læreren stiller et spørgsmål. (Hvad er forskellen på deskriptiv etik og meta-etik? Osv)
- Der gives tænketid
- Elev 1 giver svar til elev 2, elev 2 lytter
- Når tiden er gået, giver elev 2 feedback.
- Ved næste spørgsmål bytter eleverne roller

Normativ etik

Gruppedrøftelser (5-10 min.) ud fra spørgsmålene. Lad eleverne formulere deres argumenter for og imod skriftligt, så de dels kan bruges i en evt. fælles opsamling og dels tages frem igen i næste afsnit. Det interessante, når eleverne har denne øvelse med normativ etik, er ikke kun, hvad de mener, men ligeså meget *hvorfor* de mener det. På denne måde lægges der op til kap. 3.

Sangen "Hvem bestemmer" findes i **bilag 2d**, hvis det synes relevant at bruge den.

3. Argumentation

Teorien i afsnittet gennemgås ud fra elevhæftet. Uddyb gerne med flere eksempler på påstand, belæg og hjemmel. Fx "Det er forkert at stjæle" eller "Det er forkert at slå ihjel" eller "Dødsstraf er nødvendig, hvis vi vil bekæmpe den tunge kriminalitet."

Konsekvens-etik kaldes også nytte-etik, og pligt-etik kaldes også sindelags-etik.

Som et supplement til den grundlæggende argumentationsmodel gennemgås den udvidede argumentationsmodel i **bilag 3a**

Lad evt. eleverne forsøge at udfylde skemaet **bilag 3b**, så de får bedre forståelse for argumentationens grundelementer.

De kan evt. prøve med nogle af "påstandene" på den tidligere brugte tipskupon (bilag 1).

Drøft efterfølgende, om det er muligt at vurdere argumenterne i forhold til logos, etos og patos.

Derefter arbejdes der med kronikken/artiklen "Aprilsnar på godt og ondt" (**bilag 3c**). Læsning af artiklen kan evt. gøres med "**Rollelæsning**"

- Eleverne opdeles så vidt muligt i grupper på 4 elever
- Artiklen opdeles i 4 dele
- I grupperne er der fire roller: Oplæser, referent, overskriftsmester og sammenhængsmester
 - Oplæseren læser første afsnit
 - Referenten giver et referat af det vigtigste indhold
 - Overskriftsmesteren finder en dækkende overskrift til afsnittet
 - Sammenhængsmesteren forklarer sammenhængen med det forudgående eller prøver at forudsige, hvad der følger
 - Rollerne roterer med uret, og næste afsnit læses osv.

Forsøg i det hele taget at spørge til elevernes belæg m.m., når de generelt giver udtryk for holdninger, så de bliver bevidstgjorte omkring argumentation i bred forstand.

4. Kristen etik

Stoffet i elevhæftet gennemgås og uddybes, meget gerne med uddybende forklaringer. Det er oplagt at spørge eleverne, hvilken af de fire kristen-etiske holdninger Jens Ole Christensen repræsenterer.

Men hvad er kristen etik?

Denne trekant er brugbar i mange sammenhænge. Den illustrerer dels overbygning på holdninger, men kan også bruges til en drøftelse af, hvorvidt og hvordan overordnede holdninger (vital- og grundholdninger) siver ned på situationsplanet. Giv gerne eksempler – og/eller lad eleverne finde brugbare eksempler fra hverdagslivets valgsituationer. Fx: Skal jeg lade som om, jeg er syg, så jeg bliver fri for at gå i skole i dag? Skal jeg fortælle den hemmelighed videre, som jeg hørte i går og lovede at holde mund med?

Inddrag evt. også overvejelser omkring hvilke grundholdninger, der danner grundlag for det danske samfund. Og om der er sket ændringer over tid. Og om der udpeges gives gode årsager til det.

En anden mulighed er i grupper at få eleverne til at give så mange eksempler som muligt på holdninger og derefter forsøge at "sortere" dem efter holdningsniveau. Holdningerne kan defineres og sorteres i grupperne. Eller de kan defineres fælles, hvorefter grupperne giver hver deres bud på sortering.

De kan også prøve ud fra hver situationsholdning at angive mulige grundholdninger og drøfte, om der evt. kan angives vitalholdninger. (Fx: Piger skal gå med tørklæde, Det er forkert at spille kort, Du skal tale pænt til en voksen)

Hvilket belæg

Drøft evt. Jesu tolkning/udvidelse af det femte bud i Matt 5,21-26. Hvordan/hvorfor det er muligt at sammenfatte alle budene i det dobbelte kærlighedsbud.

Inden I går videre!

Inden I nu går i gang med de konkrete etiske problemstillinger i de næste kapitler, kan det være relevant at inddrage to væsentlige begreber, nemlig menneskets syndighed og den frie vilje.

(OBS! I luthersk/katolsk sammenhæng taler man om arvesynden, men dette begreb anerkendes ikke i alle kristne sammenhænge).

En forklaring på de to begreber kunne lyde sådan:

Menneskets syndighed	Den frie vilje – et paradoks
Synden kom ind i verden, da Adam og Eva overtrådte Guds gode vilje for dem. De ønskede at blive ligesom Gud – at kende godt og ondt – men de valgte det onde.	Gud ønsker, at alle mennesker skal frelses. Men han har skabt os som levende mennesker – og ikke som robotter – og vi kan sige nej til frelsen.
Adam blev stamfar for alle mennesker, og hans handling fik konsekvenser for hele menneskeslægten.	På trods af en fri vilje til at sige nej til Gud, kan vi ikke ved viljens kraft bestemme os til at tro på Jesus – og blive frelst; det er alene Gud som frelser, og troen på Jesus er en gave.
Adams oprør mod Gud kaldes synd, og den synd har fulgt mennesket lige siden: At mennesket ikke anerkender Gud som herre over sit liv, men vil være sin egen gud og herre.	Den frie vilje hjælper os ikke til at træffe de rigtige og gode valg. Selv Paulus erfarede, at selvom han havde viljen til at gøre det gode, så gjorde han i stedet det onde, han ikke ville, fordi synden boede i ham. (Rom 7,14-20)

Der er tale om to vanskelige begreber. Især menneskets syndighed kan der være meget forskelligartede holdninger til. Drøft evt. konsekvenserne af på den ene side at overbetone og på den andens side helt at "droppe" forestillingen om menneskets syndighed.

Digteren Søren Ulrik Thomsen har udtalt om arvesynden:

Arvesynden er et nådigt begreb, for "hvad ligger der i arvesyndstanken andet end, at det simpelthen er et menneskeligt vilkår at begå fejl, og at jeg ikke synder, fordi jeg er mig, men fordi jeg er et menneske."

Kilde: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/316693:Kultur--Den-frigoerende-arvesynd>

Drøft evt. Søren Ulrik Thomsens udlægning, og hvordan den er anderledes end Augustins og Paulus', som den kommer til udtryk i artiklen på <http://www.kristendom.dk/artikel/365297:Indfoering--Hvad-er-arvesynd?all=1>

Salmen: Sin vilje gav (bilag 4)

Lad evt. også eleverne lave illustrationer til versene 2-10. Eller lad dem forsøge at dramatisere dem ind i en nutidig situation, som de selv kender til. Sangen kan synes på melodien til "Just som du er" (Lina Sandell)

Forslag til supplerende materialer

Kristeligt Dagblad 15. april 2011: Erik Bjerager: Gudskelov for påsken! (Påskeessay om kristendommen som i 2000 år har været vækstmotor for europæisk kultur. Afkristningen af samfundet betyder, at stadig færre er i stand til at afkode deres egen kulturhistorie.) <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/415699:Liv---Sjael--Gudskelov-for-paasken>

Klumme af Erling Tiedemann: Hvor sidder etikken www.etikken.tiedemann.dk

Med udgangspunkt i, at det *er* muligt at tale om en særlig kristen etik, vil de næste kapitler tage hul på en række områder i menneskelivet, som kan kræve stillingtagen og handling.

Områderne vil handle om

- Livets ukrænkelighed
- Næstekærlighed
- Forvaltning af jorden og ressourcerne
- Seksualitet, familie og samliv

5. Livets ukrænkelighed

Optakt

Brug filmen "Never let me go", som er nævnt under supplerende materialer, som optakt til dette emne.

- Inden filmen
 - o Giv eleverne følgende informationer: Kathy, Tommy og Ruth lever i en verden og en tid, som synes kendt for os, men alligevel ikke helt er som noget, vi kender. De tilbringer deres barndom på Hailsham, en umiddelbart idyllisk engelsk kostskole. Men da de forlader den, bliver deres forfærdelige skæbne kendt for dem, ligesom de også oplever dybe følelser omkring kærlighed, jalousi og svigt,

der truer med at skille dem ad. Filmens hovedbudskab handler om, hvad der gør os til mennesker/menneskelige?

- Drøft: Hvilke forventninger får I ud fra informationerne?
- Lad dem se traileren til filmen
<http://www.foxsearchlight.com/neverletmego/>
 - Drøft: Hvad antyder traileren om filmens stemning, konflikter og fortælling?
 - Selvom filmen indeholder elementer fra science fiction, hvilke andre genrer, tror I – ud fra traileren – at filmen berører? – og hvilke temaer, tror I, den behandler?
- Forslag til drøftelse efter filmen
 - Giver filmen svar – og evt. hvilke – på følgende spørgsmål:
 - Er vi selv ansvarlige for hvordan vores liv bliver?
 - Hvad gør os til mennesker/adskiller os fra dyrene?
 - Lever vi for os selv eller for andre mennesker?
 - Er det i orden at få et barn for at bruge det til at helbrede et andet?
- Brug **bilag 5a** som udgangspunkt for yderligere drøftelse omkring organdonation.

Eller/og få input fra eleverne:

- Hvad forstår I ved "livets ukrænkelighed"?
- Hvilke områder/emner kunne dette emne omhandle/Hvilke emner har I hørt omtalt i medierne?

Emnet er stort og næsten uoverskueligt, og der tilføjes jævnligt nye dilemmaer i takt med forskernes muligheder og ønsker. Udgivelser fra Etisk Råd gennem de sidste 25 år er en udmærket illustration heraf: Abort, Aktiv dødshjælp og døendes forhold, Forebyggelse/Screening, Fosterdiagnostik, Genteknologi og kloning, Kunstig befrugtning, Optimering af mennesket, Organdonation og obduktion og Stamcelleforskning.

Ikke alle emner tages op i dette hæfte, men den enkelte lærer kan selvfølgelig inddrage yderligere stof fx om embryonale stamceller inkl. supplerende materialer.

Forslag til gennemgang og arbejde med emnet

Gennemgå elevhæftet og drøft de overordnede spørgsmål undervejs.

I **bilag 5b** præsenteres Det Etske Råd og aktiv dødshjælp udfoldes lidt mere.

Yderligere aktivitetsmuligheder/strukturer

- **"Ekspertpuslespil"**

- Lad eleverne søge yderligere information via udgivelser fra Etisk Råd m.m. om disse og andre emner inden for området.
 - Alt efter antal af elever kan der dannes 4-5 grupper, som udarbejder en disposition for det, de har fundet ud af.
 - De er hermed eksperter på deres område, og en elev fra hver gruppe sættes derefter sammen med en fra hver af de andre grupper og fortæller ud fra dispositionen, hvad de har lært om deres emne.
- **"Hjørner"**
- Læreren formulerer 4 forskellige holdninger til et af emnerne. Rummets 4 hjørner repræsenterer herefter disse 4 holdninger. (Holdninger/argumenter fra **bilag 5d** kan evt. anvendes)
 - Eleverne tænker over, hvilket hjørne de vil vælge og skriver deres valg ned
 - Eleverne går hen til det valgte hjørne
 - Læreren stiller et spørgsmål til emnet/valget
 - Eleverne diskuterer spørgsmålet med en eller flere partnere i samme hjørne
 - Læreren opfordrer enkelte elever fra hvert hjørne til at dele deres eller partnerens tanker med hele klassen
 - Med den samme partner – eller en ny – opsummerer eleverne, hvad elever fra de andre hjørner sagde.

Forslag til supplerende materialer

Kloning/organdonation/embryonale celler

- Film: "Never let me go" (2010, 103 min) Beskrivelse: Kathy, Ruth og Tommy er bedste venner, som er vokset op sammen på en engelsk kostskole med en ubehagelig hemmelighed. Da de lærer den chokerende sandhed at kende – at de er genetisk konstruerede kloner, som i virkeligheden er skabt til at blive organdonorer - griber de deres flygtige chance for at leve og elske. Never Let Me Go er baseret på den roste roman af Kazuo Ishiguro (The Remains of the Day), og det er en fængslende udforskning af håb og menneskelighed.
- Kristeligt Dagblad 28/4 2011: Peter Øhrstrøm: Etisk kritisabelt at skabe donorbørn (**Bilag 5c**)
- Erling Tiedemann: Mirakelcellerne (**Bilag 5d**)

Abort

- "Valget" af Ketty Dahl (Lohse 2010) Nøgleroman fra perioden op til Folketingsvalget i 2007. De personlige og politiske historier kædes sammen, så problemstillingerne bliver nærværende og påtrængende
- "Den blå sø er grøn i dag" af Jutta Treiber. 17-årige Gisela bliver gravid den første gang, hun er sammen med sin kæreste. Skal hun vælge at få barnet - eller en abort?
- "Breve fra Liv" af Stein Sunde (Lohse 1977) Om en gravid pige, omgivet af velmenende mennesker, som "kun vil hendes eget bedste". Klar vinkling på det ufødte barns værdi.
- Notits af Jørgen Hedager Nielsen i Indre Missions Tidende 47/2011 (**Bilag 5e**)
- IMT 27/28 2011: Leif Andersen: Det er synd for menneskene
- Novelle: Sarah Møldrup, Sønderberg Efterskole: Maven (Tro og Mission 07/2011)

Eutanasi

- Kristeligt Dagblad 21/5 2011: Jakob Birkler (Formand for Etisk Råd): Forvrængede dødsbilleder. En hån mod livets alvor
- Argumenter for og imod lovgivning af eutanasi (**Bilag 5f**)

Sprogbrug/"italesættelse"

- Kristeligt Dagblad 3/6 2011: Kirstine Ottesen og Kim Schou: Det etiske råd vil rådgive om sproget

6. Næstekærlighed

Den barmhjertige samaritaner

Brug gerne tid på en tolkning af Van Goghs maleri.

Lad eleverne skrive en nutidig novelle med samme tema som den barmhjertige samaritaner. Eller lad dem lave en nutidig dramatisering. Brug evt. udsnittet "Den barmhjertige samaritaner" fra Erik Hagens maleri *Esbjerg evangeliet*.

Drøft evt. citat af K.E. Løgstrup: "*Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre, uden at han holder noget af dets liv i sin hånd.*"

Drøft: Hvem er din næste?

Materiale til brug for undersøgelse og sammenligning af hovedreligionernes syn på næstekærlighed kan findes på www.religion.dk

- <http://www.religion.dk/artikel/248205:Islam--Naestekaerlighed-i-islam>
- <http://www.religion.dk/artikel/248175:Joededom--Naestekaerlighed-i-joededommen>
- <http://www.religion.dk/artikel/248524:Hinduisme--Naestekaerlighed-i-hinduismen>
- <http://www.religion.dk/artikel/248270:Buddhisme---Naestekaerlighed--i-buddhismen>
- <http://www.religion.dk/artikel/248256:Undervisning--Naestekaerlighed-i-kristendommen>

Diakoni

Undersøg evt. målsætning og arbejdsområder for følgende organisationer.

- Folkekirkens nødhjælp
- Blå kors
- Agape
- Kirkens Korshær
- KFUK's sociale arbejde

Er der andre områder/menneskegrupper, som har brug for speciel omsorg? Hvem tager sig af dem?

Billedet på side 19? er malet af Arnt Uhre og hænger på Diakonhøjskolen i Århus. Beskriv billedet og undersøg, hvad en diakon laver og hvad uddannelsen består af.

At vise næstekærlighed i praksis handler også om at gribe ind, når min næste skades af andre. **Bilag 6a** viser, at også straffeloven kræver dette. Seinfeld-klippet på YouTube (Varighed 1:41) har følgende adresse: http://www.youtube.com/watch?v=zPnK0NCn_MQ

Drøftelserne ud fra Seinfeld-klippet kan give et godt udgangspunkt for det næste afsnit om mobning.

Supplerende materiale til mobning på nettet

Nyt fra Børns Vilkår 3/2011: Facebook. Hadegrupper kan ramme alle børn

Tilgivelse: Næstekærlighed i praksis

Se filmen: Hævnen. Der findes undervisningsmateriale på http://www.dfi.dk/Boern_og_unge/Undervisning/Film-i-skolen/Undervisningsmaterialer/Materialer-til-spillefilm/Haevnen.aspx

Til brug for drøftelse af nordmændenes reaktion på massakren på Utøya kan evt. anvendes klip fra radioudsendelse (07:54) d. 26/7 2011.

<http://www.dr.dk/P1/P1Morgen/Udsendelser/2011/07/26/101303.htm>

Sangen "Kingsatt af fiender" findes i **bilag 6b**. Brug evt. tid på en nærmere tolkning af de enkelte vers – inkl. en drøftelse af menneskesynet i sangen.

Er der grænser for tilgivelse? På www.bornogengle.dk som er en hjemmeside for Folkekirkens skoletjeneste i Frederikssund provsti findes et undervisningsoplæg: Er der grænser for tilgivelse. På s. 26-27 findes uddrag af beretningen om Simon Wiesenthal, en jøde som sad i kz-lejr under 2. verdenskrig. På et tidspunkt blev han kaldt til en tysk SS-officers dødsleje. Officeren havde deltaget i massakrer mod jøderne og ønskede nu tilgivelse. Fortællingen refereres, der er henvisning til et 10 minutters radioprogram (<http://www.webpastor.dk/radio/index.html>) om bogen Solsikken af Simon Wiesenthal, og der findes spørgsmål til drøftelse.

7. Forvaltning af jorden og ressourcerne

Naturetiske modeller (Bilag 7a)

Elevernes notater til de bibelske tekster kan i grupper sammenfattes ud fra **"team-ordspind-strukturen"**:

Hvert team har et A3-papir eller en tom planche, og teammedlemmerne har penne i hver sin farve.

- Eleverne bliver enige om et overordnet begreb, nogle ord eller en sætning, som rummer/sammenfatter bibelteksterne. Det skrives eller tegnes i en cirkel i midten af papiret.
- De fire gruppe-medlemmer bliver enige om mindst fire underemner til hovedbegrebet.
- Eleverne indtegner/skriver hver sit område på papiret
- Eleverne tilføjer underbegreber, symboler, forbindelser med deres egen pen. Det kan ske overalt.

Lad de forskellige grupper se hinandens produkter. Evt. på den måde, at et gruppe-medlem bliver tilbage i gruppen som "vært" for at præsentere gruppens arbejde, mens de andre går til hver sin anden "vært" for at høre, hvad de andre er kommet frem til.

Supplerende materiale og forslag til "De materielle ressourcer"

På <http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/5968/1/F%C3%86RDIG!!!!.pdf> findes en projektopgave, som behandler spørgsmålet: Er vi forpligtede til at give nødhjælp.

Udgangspunktet er en teori af den australske filosof Peter Singer, som er en af de mest fremtrædende figurer i den moderne debat omkring moralsk forpligtelse til at give til nødhjælp. Som utilitarist argumenterer Singer for, at private bør give til nødhjælp, idet en sådan handling har den mest hensigtsmæssige konsekvens. For utilitarister er en handling netop moralsk rigtig i det øjeblik, den forøger summen af velfærd. Nok har det en omkostning for vedkommende, som giver - der er nu mindre penge til det daglige forbrug - men denne er lille i forhold til den konsekvens, som er ved ikke at donere; et menneskeliv går tabt.

I projektopgaven behandles argumenter (og belæg/præmisses) for og imod at give nødhjælp.

Argumenter mod at give nødhjælp (som der argumenteres imod):

- Effekten ved nødhjælp er i visse tilfælde direkte harmful for de fattige ved, at det undergraver reel politisk forandring. Vi bør derfor ikke give til nødhjælp.
- De rige lande har fælles ansvar for at afhjælpe fattigdom. Danmark er et af de lande, som har givet mest i ulandsbistand, derfor er Danmarks forpligtelse til at give mindre end de lande, som ikke har givet. Vi i Danmark bør ikke give mere til nødhjælp, nu må det være de andres tur.
- I stedet for at bruge vores ressourcer på noget, som er fjernt for os, bør vi i stedet hjælpe dem, som står os nærmest, for på den måde at skabe det mest optimale samfund for os som danskere. Derfor bør vi ikke give nødhjælp, men i stedet koncentrere os vor nationale medborgere.
- Vi skal ikke give til nødhjælp, da det afhjælper hungersnød. Verdensbefolkningens levevilkår er afhængig af, at mennesker dør af hungersnød og naturkatastrofer, da fødevarerforsyningen ikke kan følge med den voksende befolkning. Det globale samfund er bedre stillet ved, at store grupper af mennesker dør af hungersnød og i naturkatastrofer.

Singers argument for at give til nødhjælpsorganisationer:

- Første præmis/belæg: Lidelse og død der skyldes mangel på føde, husly og lægehjælp, er slemt.
- Anden præmis: Hvis det står i din magt at forhindre noget slemt i at ske uden, at du tilnærmelsesvis må ofre noget lige så vigtigt, er det forkert ikke at gøre det.
- Tredje præmis: Ved at give penge til nødhjælpsorganisationer kan du forhindre lidelse og død der skyldes mangel på føde, husly og lægehjælp uden, at du tilnærmelsesvis må ofre noget lige så vigtigt.
- Konklusion/Påstand: Hvis du ikke giver penge til nødhjælpsorganisationer, gør du altså noget forkert. (*Singer, Peter (2009): Det Liv Du Kan Redde – Grib Ind Og Stands Verdens Fattigdom. Kristeligt Dagblads Forlag*)

Forslag til anvendelse i undervisningen: Brug ”Møde på midten-strukturen” (se her i lærervejledningen kap. 2) Giv grupperne et eller flere af argumenterne imod at give nødhjælp og lad eleverne skrive et modargument i hver deres hjørne. Sammenlign /suppler evt. med ovenstående.

Efter afsnittet *Giv os i dag vort daglige brød* kunne et (repeterende) spørgsmål til eleverne lyde: Hvad betyder det for mennesker i den rige del af verden, at man bare kan gå til bageren efter brød?

Salige er I, som er fattige

Eleverne noterer på **bilag 7b**, hvad de opfatter, at bibelteksterne siger om henholdsvis at være fattig og at være rig. Efterfølgende skriver de stikord herfra på to fælles plancher: En med stikord til rig og en anden til fattig. Brug dem som udgangspunkt for drøftelsen.

I dit ansigts sved skal du tjene dit brød

Bilag 7c indeholder opgaver om arbejdsetik og sort arbejde – inkl. bibelteksterne fra 2. Tess og Jak.

Supplerende materiale til forvalteransvaret generelt

I "Giv dig rig-projektet", som løb af stabelen i 2010, stod centralt 10 teser, som kort forsøgte at udtrykke Jesu etik omkring vores forvaltning af skaberværket.

- De 10 teser findes på **bilag 7d** og uddybes i bogen "Tak for lån", udgivet i samarbejde mellem Credo, Lohse, LogosMedia og ELM forlag.
- Lad eleverne drøfte teserne med hinanden i en "**Dobbeltcirkel**". Se s. 3.

Artikel af Flemming Kofod-Svendsen: Menneske – kend dit forvalteransvar. **Bilag 7e**

8. Seksualitet, familie og samliv

Jesu bekræftelse af den gudvilledede seksualitet ses bl.a. i Matt 19,4-5. Paulus' advarsel mod grækernes seksuelle frihed og opfordring til seksuelt samliv i ægteskabet ses bl.a. i 1. Kor 5-7 og 1. Thess 4,3-5

Det kan varm anbefales at bruge lidt tid på at præsentere hjemmesiden www.adamogeva.dk Her gives ærlige svar på spørgsmål om sex og kærlighed. Siden dækker både de etiske, følelsesmæssige og biologiske perspektiver.

Seksualitet og ægteskab

Det er et kontroversielt emne hele vejen igennem. Det handler om noget af det vigtigste og sværeste i livet. Og mange elever vil have erfaringer og holdninger – enten fra dem selv eller deres forældre – som kan ligge meget langt fra det bibelske ideal.

Det er vigtigt, at der ikke bliver tale om, at læreren forsøger at presse sine egne holdninger ned over eleverne. Kun der, hvor eleverne hver især kommer frem til noget, der holder for dem, er det noget, som holder udover undervisningen.

Oplæg og tekster er bud på "det gode liv", sådan som det kommer til udtryk i Bibelen og blandt forskellige kristne.

Som optakt kan man lade eleverne høre og drøfte Højsangen 2,7b: *Væk ikke kærligheden, væk den ikke til live, før den selv vil.*

- Hvad menes der? Kan man selv vække kærligheden til live? Hvordan?
- Hvorfor frarådes det?

I **bilag 8a** er tilspørgslen og erklæringen fra folkekirkens vielsesritual sammen med de tilknyttede spørgsmål til eleverne. Folkekirkens vielsesritual i sin helhed kan hentes her:

<http://www.folkekirken.dk/fileadmin/files/Pdf/Vielse.pdf>

Supplerende materialer

Den amerikanske bevægelse True love Waits <http://www.freewebs.com/truelovemustwait>

Supplerende materiale til "Når det er svært at leve sammen"

Oplys – eller lad eleverne selv hente oplysninger - om forskellige tilbud til parforhold og ægteskaber. Formålet er, at eleverne hører, at kærlighed er noget, der skal arbejdes på. At evt. problemer ikke skal skjules, og at der er hjælp at få, når det er svært. For dem selv engang og måske også for deres forældre.

Prep-kurser www.familieudvikling.dk

Ægteskabsdialog www.aegteskabsdialog.dk

Godt begyndt www.godtbegyndt.com

Parseminar www.parseminar.dk

Artikel i Kristeligt Dagblad: Før ægteskabet jer skiller (**Bilag 8b**)

Tro og Mission 21/2011: Sex kan ikke bære et livslangt forhold (Brevkasse med spørgsmål og svar om seksuelt samliv inden ægteskabet.)

Supplerende materialer til "Den problematiske seksualitet"

Tro og Mission 21/2011: Porno ødelægger alt (**Bilag 8c**)

Homoseksuelt samliv

De fem bibeltekster, der taler om/imod homoseksualitet er: 3. Mos 18,22, 3 Mos 20,13, Rom 1,26-27, 1 Kor 6,9 og 1 Tim 1,10.

Når der i hæftet står, at Jesus ikke direkte udtaler et forbud mod homoseksualitet, skal det dog her nævnes, at han taler skarpt imod utugt, som nok også omfatter homoseksualitet.

Kapitlets sidste afsnit, som handler om, at det er muligt at leve meningsfuldt uden seksuelt samliv, er det gennemgående tema i bogen "Mine homoseksuelle venner", som udkom i 2010. I interviewet med forfatteren Espen Ottosen (**Bilag 8d**) fortæller han om sin baggrund for at skrive bogen, der er lavet på ud fra samtaler med syv kristne homoseksuelle, som har valgt at leve i overensstemmelse med Bibelens ord. Bilaget indeholder også spørgsmål til drøftelse.

9. Tro og liv

Afrunding/Evaluering af arbejdet med "Kristen etik"

Dele af det faglige indhold kan evalueres/repeteres med en "Quiz og byt-struktur"

- **Bilag 9a** kopieres og klippes ud i enkelte spørgsmål
- Hver elev får et kort med et spørgsmål
- Eleverne rejser sig, går rundt mellem hinanden og hver elev "finder" en anden elev
- Elev A stiller sit spørgsmål til elev B, som svarer og omvendt.
- Når begge spørgsmål er besvaret, bytter de kort, siger tak, og finder en ny elev at stille det nye spørgsmål til - og få et spørgsmål fra.

Læs sangen "Menneskelivet er underligt" af NFS Grundtvig (**Bilag 9b**)

- Forklar indholdet i de enkelte vers (Slå uforståelige ord op)
- Hvad handler sangen om?
- Hvor og hvorfor står der nogle steder "gud" med lille g og andre steder med stort G?
- Hvordan skiller strofe 8, 9 og 10 sig ud fra de øvrige strofer?
- Hvilken sammenhæng er der mellem sangen og "Kristen etik"